
JURIDISK BETRÆKTELSE

GOD DOMARSED

– EN DIGER PRÖVNING I ETT ÖKANDE ARBETSTEMPO

Av Elvira Landberg¹

Det finns många publikationer som behandlar god advokatsed. Det är ett väl utforskat ämne som majoriteten av jurister, under utbildningen eller i arbetslivet, kommer i kontakt med. God domarsed är däremot ett ämne som inte har behandlats så mycket men som är på frammarsch i den offentliga debatten. God domarsed angår frågor om hur en domare² ska förhålla sig i olika situationer. Den här texten syftar till att belysa hur den ökade belastningen på domstolarna, i kombination med den utbredda domarbristen, kan påverka och försvåra det dagliga arbetet med att upprätthålla god domarsed. Syftet med texten är inte ge en heltäckande bild av de utmaningar som kan uppstå utan snarare att väcka eftertanke genom att presentera konkreta exempel från mitt arbete på domstol. De exempel som tas upp visar på vilka negativa konsekvenser som hög arbetsbelastning kan få för upprätthållandet av god domarsed.

I. BAKGRUND

I.1 ÖKNING AV MÅL

Inkomna mål vid landets tingsrätter ökade i snitt med 5 % under 2023, vilket är den hittills största ökningen av mål under 2000-talet.³ Procentsatsen utgör ett nationellt genomsnitt vilket innebär att vissa tingsrätter har dragit ett större lass än andra. Skellefteå, Ångermanlands och Gotlands tingsrätter har haft 30 %, 21 % respektive 15 % ökat index för målinflödet under 2023 och toppar därmed listan.

Statistik ger inte svar på vad som lett till ökningen av mål men en bidragande faktor torde vara lagändringarna införda den 1 januari 2023, vilka möjliggjorde fenomenet snabbare lagföring (SLF). Huvudsyftet med SLF är att tingsrätterna ska kunna meddela dom i brottmål av enklare måltyp bara några veckor efter att den påstådda brottsliga handlingen ska ha begåtts. Målet är att en dom ska meddelas inom sex veckor från brottstillfället. Införandet av SLF har krävt ändrade arbetssätt och omfördelning av arbetsresurser för flera aktörer såsom Polismyndigheten, åklagarkamrarna och domstolsväsendet. I och med

¹ Tingsnotarie vid Ångermanlands tingsrätt.

² När begreppet "domare" används i framställningen menas "juristdomare". Texten tar således inte sikte på exempelvis nämndemäns dömande verksamhet.

³ Domstolsverkets statistik om målutvecklingen mellan januari och november 2023, <https://www.domstol.se/contentassets/a9e952f72c534bc1a9ded4cc4f2cc2ce/malutveckling-jan-nov-023.pdf> [granskad den 28 november 2024].

lanseringen av SLF måste tingsrätter sätta ut och genomföra förhandlingar snabbare, vilket kan förklara en del av den ökade arbetsbördan. Även om ökningen är störst inom brottmål har den genomsyrat hela den dömande verksamheten.⁴

1.2 DOMARBRIST I SVERIGE

Det ökade arbetstrycket kan även härledas till den alltmer utbredda domarbristen i Sverige. I juni 2023 skickades det så kallade Domaruppropet till nuvarande justitieminister Gunnar Strömmer där 341 domare, motsvarande cirka 20 % av landets samtliga domare, höjde rösterna om en ohållbar arbetssituation.⁵ Ett flertal aktörer har larmat om en domarbrist och det kan konstateras att det finns för få domare i dagsläget.⁶ I en rapport som presenterades i februari 2024 hade 75,9 % av de tillfrågade domarna uppgett att de arbetar mer än sin ordinarie arbetstid.⁷ Arbetsbelastningen ökar således både i omfattning och i krav på effektivitet.

2.TEXTENS DISPOSITION OCH PERSPEKTIV

2.1 DISPOSITION

Den här texten är baserad på de reflektioner jag gjort i mitt arbete som tingsnotarie och utgår således från mina egna erfarenheter av arbetet. Den här juridiska betraktelsen kommer inledningsvis innehålla en kort presentation av god domarsed. I de efterföljande avsnitten kommer god domarsed att kontextualiseras genom att med konkreta exempel från min vardag på tingsrätt belysa hur en ökad arbetsbelastning kan leda till svårigheter för upprätthållandet av god domarsed. Texten avslutas med en diskussion där god domarsed diskuteras utifrån ett rättssociologiskt perspektiv.

---

4 Domstolsverkets statistik om målutvecklingen mellan januari och november 2023, <https://www.domstol.se/contentassets/a9e952f72c534bc1a9ded4cc4f2cc2ce/malutveckling-jan-nov-023.pdf> [granskad den 28 november 2024].

5 Cantwell, O., 341 domare i upprop till regeringen i dag, publicerad den 14 juni 2023, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/dwzVvzB/domarupproret-lamnas-in-till-justitieminister-gunnar-strommer> [granskad den 28 november 2024].

6 Hovrättspresidenten Wersäll, F., Domare sökes i Svensk Juristtidning, s. 47–54, 2018, <https://svjt.se/svjt/2018/47>; Lagmannen Wiklund, M., intervjuas i P4 Västernorrland, publicerat den 21 februari 2023, <https://sverigesradio.se/artikel/domarbristen-kan-aventureira-rattssakerheten>; Rådmanen Magnergård H., intervjuas i P4 Västmanland, publicerat den 3 januari 2024, <https://sverigesradio.se/artikel/domare-vid-tingsratten-larmar-om-okad-arbetsbelastning-risken-for-fel-okar> [källorna granskade den 28 november 2024].

7 Se Johnsson, E., Ordinarie domares arbetsförhållanden vid Sveriges tingsrätter och förvaltningsrätter: En rapport till Sveriges Domareförbund baserad på resultat från en enkätstudie om underrättsdomares arbetsförhållanden, <https://domareforbundet.se/files/articles/198/rapport-enkatundersokning.pdf> [granskad den 28 november 2024].

2.2 RÄTTSSOCIOLOGISKT PERSPEKTIV

Det rättssociologiska perspektivet⁸ innebär i den här framställningen att utgångspunkten i analysen inte enbart knyter an till rättsregler och gällande rätt utan också influeras av ett samhällsförhållande, ökad arbetsbelastning, och hur det kan komma att påverka rättssystemet. Inom många juridiska framställningar är utgångspunkten i diskussionen hur rättsreglernas syfte och tillämpning leder till konsekvenser för samhället. Det rättssociologiska perspektivet riktar strålkastarljuset mot en samhällsfaktor som påverkar tillämpningen av gällande rätt.⁹ Tillämpningen ger dock i förlängningen konsekvenser för samhället. Syftet med ett rättssociologiskt perspektiv är således inte att utreda vad som är gällande rätt, för att till exempel fastställa en specifik utgång av ett hypotetiskt fall, utan att bredda kontexten där juridiken är en del av utredningen, tillsammans med flera andra. I den här texten kombineras exempelvis juridiken med resonemang om domarbrist och hög arbetsbelastning.

3. GOD DOMARSED

3.1 BEGREPPET GOD DOMARSED

I juni 2023 presenterade Domstolsakademien, Sveriges Domareförbund och Saco-S Domstol ett tryckt dokument med namnet God domarsed 2023¹⁰ vilket hade arbetats fram av före detta justitierådet och justitiekanslern Anna Skarhed. Sedan december 2020 hade hon gjort en översyn av de dokument om god domarsed som den tidigare hovrättspresidenten för Svea hovrätt och justitiekanslern Johan Hirschfeldt utarbetade 2011. Det var ett projekt som pågick i många år och projektets syfte var att komplettera och bilda ett sammanhållet dokument om god domarsed.

Uttrycket god domarsed är ett samlingsnamn för vad som bör känneteckna en domares agerande i olika situationer. I publikationen God domarsed 2023 lyfts fyra olika kategorier fram: oberoende, opartiskhet och likabehandling, korrekt uppträdande och bemötande samt kompetens och effektivitet.¹¹ I Sverige finns ingen samlad rättslig reglering av god domarsed men de fyra kategorierna utgår bland annat från vad som går att utläsa i nationella regler samt internationell reglering från FN (i form av Bangaloreprinciperna¹²) och EU.

8 Hydén, H., *Rättssociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle* i Nääv, M. & Zamboni, M. (red.), *Juridisk metodlära*, Lund: Studentlitteratur AB, 2018 s. 209–240.

9 *Ibid.*, s. 209.

10 God domarsed 2023. Det finns att läsa i elektronisk form på https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/domstolsakademien/god_domarsed_2023_webb.pdf [granskad den 28 november 2024].

11 *Ibid.*, s. 12.

12 De finns att läsa i elektronisk form på <https://www.unodc.org/documents/ji/training/bangalore->

Den svenska regleringen om god domarsed fastställs främst genom bestämmelser i regeringsformen, men återfinns även i andra författningar såsom yttrandefrihetsgrundlagen och rättegångsbalken.¹³ Även om god domarsed inte uttryckligen nämns i svensk lag får begreppet och de tillhörande reglerna anses ingå i etablerad gällande rätt. Den här framställningen ämnar dock inte utveckla eller lämna en allomfattande redogörelse för begreppet god domarsed som sådant utan avser istället att lyfta fram hur den ökade arbetsbelastningen kan påverka arbetet med god domarsed på tingsrätterna.

3.2 GOD DOMARSED – OBEROENDE

En svensk domare ska beredas möjligheten att vara oberoende, eller oavhängig, i sin bedömning.¹⁴ Det ska även den domstol som domaren är verksam vid vara. Kravet på domarens oberoende handlar i grund och botten om att upprätthålla vissa grundpelare för att Sverige ska kategoriseras som en rättsstat.¹⁵ I en rättsstat ska det exempelvis finnas lagar som reglerar den offentliga makten samt oberoende domstolar. Domarens bedömning ska tillåtas vara objektiv samt förutsägbar och ska inte kunna påverkas av hur de politiska vindarna blåser i samhället. I praktiken innebär det att en domare ska döma utifrån gällande rätt och inte utifrån vad en chef, politiker, media eller någon annan aktör tycker. En domare ska dels ha ett yttre oberoende vilket ska hindra externa aktörer såsom politiker och media att inverka på bedömningen, dels ha ett inre oberoende vilket innebär att chefer eller andra kollegor inte ska kunna påverka utgången i konkreta fall.¹⁶

3.3 GOD DOMARSED – OPARTISKHET OCH LIKABEHANDLING

Likhetsprincipen är en av de grundläggande rättsliga principer som ska genomsyra all handläggning vid myndigheterna. Opartiskhet och likabehandling regleras i 1 kap. 2 och 9 §§ regeringsformen och innebär att domare ska utgå ifrån att alla är lika inför lagen samt att domaren ska vara opartisk.¹⁷ En domares opartiskhet ska genomsyra hela handläggningen av ett mål. Det får inte finnas någon jävssituation gentemot parterna och domaren ska även vara opartisk i förhållande till sakfrågan. I God domarsed 2023 lyfts både ett krav på subjektiv

---

principles.pdf [granskad den 9 december 2024].

13 I kapitel 2 från s. 21 i God domarsed 2023 finns en fördjupande redogörelse för den nationella regleringen kring god domarsed.

14 I kapitel 3 God domarsed 2023 finns en fördjupande redogörelse för oberoende.

15 Se Europeiska kommissionens hemsida om rättsstatliga principer https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_sv [granskad den 28 november 2024].

16 God domarsed 2023 s. 31–32.

17 I kapitel 4 God domarsed 2023 finns en fördjupande redogörelse för opartiskhet och likabehandling.

opartiskhet som är kopplat till att en domare faktiskt är opartisk i ett mål och objektiv opartiskhet som istället tar sikte på att en domare ur ett externt perspektiv inte får anses vara partisk i ett mål.¹⁸ En domares politiska engagemang, bisysslor och frågor om jäv är knutna till opartiskhet och likabehandling.¹⁹

3.4 GOD DOMARSED – KORREKT UPPTÄDANDE OCH BEMÖTANDE

För att den dömande verksamheten i Sverige ska upprätthålla allmänhetens förtroende krävs att de som verkar i den uppträder korrekt och ger ett gott bemötande.²⁰ I Bangaloreprinciperna benämns den här kategorin som värdighet (eng: propriety). Inom den kategorin behandlas frågor kopplade till domaren som privatperson och hur domaren som person uppfattas av omgivningen. Omgivningens uppfattning kan visserligen kopplas till opartiskhet som nämnades i föregående avsnitt. Inom den här kategorin relateras dock begreppet till hur rättsväsendet i stort kan påverkas av ett minskat förtroende som följd av en domares allmänna agerande och uppträdande.²¹ Det kan därför sägas att det inte är enkelt att dra någon tydlig gräns mellan en domares privatliv och yrkesliv.

Svenska myndigheter arbetar aktivt med bemötandefrågor och domstolarna är inget undantag. En domare ska ständigt arbeta inkluderande för att människor med olika känslor och förutsättningar ska känna sig väl bemötta.²² Domare träffar många olika personer, som dessutom i majoriteten av fallen befinner sig i utsatta positioner. Det är därmed av stor vikt att upprätthålla ett gott bemötande och pedagogiskt förklara vad som ingår i en domstolsprocess.

3.5 GOD DOMARSED – KOMPETENS OCH EFFEKTIVITET

Kompetens och effektivitet tar sikte på att domare effektivt ska kunna leda och driva fram mål och ärenden till ett beslut eller en dom med hög kvalitet.²³ Alla domare bör eftersträva att konstant utveckla sin kompetens och hålla sig à jour med gällande rätt för att kunna utföra sitt jobb på främsta möjliga sätt. Kravet på effektivitet står att finna både i internationell reglering, som artikel 6 i Europakonventionen och nationell reglering, främst 2 kap. 11 § regeringsformen vilka stadgar att rättegångar ska genomföras inom skäligen tid. En domares krav på

18 God domarsed 2023, s. 50.

19 Se kapitel 4 i God domarsed 2023.

20 I kapitel 5 God domarsed 2023 finns en fördjupande redogörelse för bemötande.

21 God domarsed 2023 s. 87.

22 Se God domarsed 2023, s. 88–89.

23 I kapitel 6 God domarsed 2023 finns en fördjupande redogörelse för kompetens och effektivitet.

att överblicka och prioritera mål är långtgående och det kan krävas både avvägningar och omprioriteringar för att nå upp till dessa krav.²⁴

Det krävs inte bara stor juridisk kunskap utan domare behöver kunna uttrycka sig på ett begripligt och korrekt sätt i både tal och skrift. Således finns det ett tydligt samspel mellan den här kategorin och ett gott bemötande. Enligt 11 § språklagen (2009:600), ska språket i offentlig verksamhet vara vårdat, enkelt och begripligt. En domare ska därför både ständigt fördjupa sin kunskap och jobba för att uttrycka den kunskapen på ett sätt som är begripligt för gemene man och övriga aktörer. En parallell går att dra till den ”tredje uppgiften” på universitet och högskolor. Denna innebär enligt 1 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434) att samverka med det omgivande samhället för ett ömsesidigt utbyte och verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta.

4. KONTEXTUALISERING AV GOD DOMARSED

4.1 ARBETSBELASTNING OCH EFFEKTIV HANDLÄGGNING

I följande avsnitt argumenteras för att en högre arbetsbelastning kan komma att påverka effektiviteten i handläggningen av mål. Ineffektiva handläggningsåtgärder kan minska effektiviteten av arbetet på en domstol. De handläggningsåtgärder som företas påverkar även i förlängningen den utredning som ligger till grund för bedömningen som en domare ska genomföra.

Domare fattar många beslut innan ett mål tas upp till avgörande. Det är inte ovanligt att flera olika domare är inblandade i handläggningen och att det vid huvudförhandlingen är en annan domare som dömer än den eller de som tidigare tagit beslut i målet. Bristen på domare är dock en bidragande orsak till att det med kort varsel kan behöva bytas domare nära inpå en förhandling. Konsekvenserna kan bland annat bli att domare behöver fatta snabba beslut om att förhandlingar ställs in för att ett annat mål är mer prioriterat. Varje gång en förhandling ställs in förlängs således väntetiden för ett slutligt avgörande i det aktuella målet och effektiviteten blir eftersatt. Om åtal väcks i ett häktningssmål vid en tingsrätt finns det tidsfrister att ta hänsyn till enligt 24 kap. rättegångsbalken och därför kan andra förhandlingar behöva ställas in vid hög arbetsbelastning. Häktningssmål innebär även att domaren måste sätta sig in i målet under tidspress vilket i kombination med andra pågående arbetsuppgifter ytterligare ökar arbetsbördan.

---

24 Se God domarsed 2023, s. 107–112.

Den ökade arbetsbelastningen kan även påverka effektiviteten av handläggningen i ett mål. En domare som ofta sitter i förhandlingar finns inte tillgänglig för beslutsfattande i beredningen av mål. En kollega kan i all hast behöva fatta ett beslut i dennes ställe. Exempelvis godtar kollegan ett telefonförhör medan den dömande domaren själv sitter i en förhandling och först vid en noggrannare granskning av målet i samband med huvudförhandlingen inser att vittnet borde vara på plats i salen. Ett telefonförhör kan påverka bevisvärdet av vittnesmålet eftersom aktörerna i rättssalen inte kan se vem som pratar och ibland behöver vittnet även bli tillfrågat om hen känner igen gärningspersonen. Telefonförhör kan dock vara påkallat om ett vittne exempelvis befinner sig utomlands eftersom olika länder har olika reglering kring tillåtande av bevisupptagning via telefon och video.²⁵ Ett telefonförhör kan även vara påkallat om vittnet befinner sig på en annan ort och har en uppkoppling som inte tillåter videosamtal. Polishämtning av vittnet kan bli tidskrävande och ett uteblivet vittne kan leda till en inställd förhandling. Det finns således olika anledningar att tillåta eller inte tillåta ett telefonförhör.

Det ingår självklart i en domares arbetsuppgifter att befinna sig i rättssalen och fördelas mål men det behöver även finnas tid till arbete utanför salen. En parallell kan dras till en lärare som får för mycket undervisningstid planerad på sitt schema. Tid för rättning, planering och administrativt arbete är vitalt för att god undervisning ska kunna bedrivas. Att erfarna domare behöver tilldelas många förhandlingar på grund av att det finns för få domare i Sverige påverkar domstolars effektivitet negativt.

4.2 DEN OFFENTLIGA DEBATTEN SOM EN STRESSIG ARBETSMILJÖ

En domare bör avhålla sig från att delta i vissa typer av offentliga diskussioner även om det är tillåtet.²⁶ Det kan uppfattas som kontroversiellt, särskilt i Sverige där yttrandefriheten är en grundläggande rättighet. Det innebär dock inte att domare inte har yttrandefrihet.²⁷ Domare har höga krav på sin objektivitet och det är en naturlig konsekvens att de därför inte bör uttala sig i vissa frågor. Även om en domare noga – mer noga än många andra – behöver beakta den gråzon som finns mellan privatliv och yrkesliv är det dock inte överraskande att de vill delta i debatten om deras ökade arbetsbelastning. Det kan emellertid vara problematiskt att delta i debatten om domstolarnas ökade arbetsbelastning

25 Se lista på länder där telefonförhör är tillåtet på regeringens hemsida <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/justitiedepartementet/internationellt-rattsligt-samarbete/lander-a-o/> [granskad den 28 november 2024].

26 Se God domarsed 2023, s. 115–122.

27 Ibid.

utan att riskera att påverka allmänhetens förtroende för rättsväsendet eller för domaren själv.

Medan andra yrkesgrupper kan diskutera arbetsmiljöutmaningar eller uttrycka missnöje med sina arbetsvillkor, uppstår frågan om en domare kan och bör göra detsamma angående hög arbetsbelastning. Arbetsvillkor är i många avseenden en politisk fråga och den tangerar flera spörsmål som kan påverka en domares opartiskhet. Det är dock viktigt att domare deltar i den offentliga debatten eftersom ett internt perspektiv från domarna behövs för att kunna utreda vad som behöver förändras. En förändring som leder till fler domare är nödvändig för att effektiviteten ska upprätthållas. I frågan om arbetsvillkor och belastning bör domare därför bidra till debatten utan att bära bördan av påverkan på allmänhetens syn på rättssystemet i stort.

Domare som går ut i media och uppger att arbetet ställer för höga krav riskerar även att få sin förmåga att klara av sina arbetsuppgifter ifrågasatta. En part kan ifrågasätta om domen är väl övervägd och om målet fått en rättvis bedömning. Har domaren i tillräckligt stor utsträckning haft tid att genomföra den förberedelse som krävs för att vara insatt i de rättsliga frågeställningarna? Som tidigare nämndes arbetar 75,9 % av de tillfrågade domarna enligt en rapport från 2024 mer än sin ordinarie arbetstid.²⁸ Domare kan ha kompenaserat tidsbristen genom att eftersätta återhämtning, privatliv och administrativa arbetsuppgifter för att vara tillräckligt förberedda i enskilda mål. Debatten om domares arbetssituation menar jag behöver belysas för att på systemnivå kunna få till en förändring.

4.3 DÖMANDE PÅ LÖPANDE BAND

Införandet av SLF i kombination med en redan hög arbetsbelastning har i vissa avseenden lett till att den dömande verksamheten fått karaktären av ett löpande band. Av egen erfarenhet vet jag att det inte är ovanligt att en domare leder uppemot åtta förhandlingar under en dag och det krävs att förhandlingarna flyter på för att undvika stora förseningar. När arbetsbelastningen är hög kan en konsekvens bli att arbetet med ett gott bemötande och effektivitet riskerar att bli eftersatt eftersom stress sällan leder till ett bättre bemötande.

I varje förhandling kommer nya personer att stiga in i rättsalen, många för första och kanske enda gången någonsin. Domare behöver i sin yrkesutövning

---

²⁸ Se Johnsson, E., Ordinarie domares arbetsförhållanden vid Sveriges tingsrätter och förvaltningsrätter: En rapport till Sveriges Domareförbund baserad på resultat från en enkätstudie om underrättsdomares arbetsförhållanden, <https://domareforbundet.se/files/articles/198/rapport-enkatundersokning.pdf> [granskad den 28 november 2024].

vara pedagogiska och förklara hur rättegången går till och samtidigt lyssna och klargöra för olika aktörer vad som händer och vad som förväntas av dem. Om någon känner sig nervös behöver domaren avdramatisera förfarandet genom att vara lugnare än vanligt i sitt bemötande och mer noggrann med sin genomgång. Bemötandet behöver vara lugnt oaktat om förhandlingen blivit försenad och domaren vet att nästa förhandling är planerad att börja om 20 minuter. För enklare mål såsom ringa narkotikabrott där notarier oftast kan döma brukar det vara utsatt 30 minuters förhandlingstid. Blir nästa förhandling försenad kan det krävas att domaren lägger ännu större fokus på det goda bemötandet i nästa förhandling eftersom inblandade parter har behövt vänta i ovisshet, vilket kan skapa frustration. Förhandlingar som är förlagda senare under dagen kan behöva ställas in för att en föregående förhandling dragit ut på tiden. Ett effektivt rättssystem där en person kan få sitt mål prövat inom en rimlig tid är en grundbult i en rättsstat.²⁹

En utmaning är som sagt att många olika typer av personer kommer att stiga in i rättsalen eller på olika sätt kommer ta kontakt med tingsrätten där domaren är verksam. Det krävs därför att en domare har ett gott bemötande och ständigt utvecklar detta. Ibland krävs att en komplicerad åtgärd vidtas skyndsamt. Även då behöver domaren upprätthålla ett lugn och ge ett gott bemötande till de parter som är inblandade. Kravet på att även en skyndsamt bedömning blir juridiskt korrekt är självklart mycket högt ställt. Trots en ökad arbetsbelastning får bemötandet inte bli eftersatt eller bortglömt eftersom ett dåligt bemötande påverkar allmänhetens förtroende för rättsväsendet. Tidsbristen kan alltså innebära en utmanande situation som domare måste hantera.

4.4 DIGITALISERINGEN INOM DOMSTOLARNA

De senaste åren har domstolsväsendet genomgått avsevärda utvecklingar på digitaliseringsområdet. Domar kan signeras och expedieras digitalt genom det relativt nya, och delvis kontroversiella, systemet digitalt brottmålsavgörande (DiBA).³⁰ De fysiska akterna har allt mindre betydelse och det finns digitala system som både myndigheter och privatpersoner kan använda sig av för att komma i kontakt med en domstol. I och med att arbetet i allt högre grad sker digitalt ökar kraven på effektiviteten i det administrativa arbetet. Detta eftersom digitaliseringen möjliggör högre effektivitet. Tekniska problem som kan uppstå leder dock tyvärr till en ökad arbetsbelastning eftersom det kan vara tidsödande

²⁹ Se Europeiska kommissionens hemsida om rättsstatliga principer där effektivitet omnämns https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_sv [granskad den 28 november 2024].

³⁰ Se JO:s beslut 2024-05-30 dnr 4379-2023 https://www.jo.se/app/uploads/resolve_pdfs/1636148_4379-2023beslut.pdf [granskad den 28 november 2024].

att försöka koppla upp olika länkar eller vänta på att systemen ska börja fungera igen. I mångt och mycket fungerar dock tekniska lösningar bra och främjar att åtgärder blir genomförda snabbare.

Digitaliseringen har således bidragit till en ökad effektivisering och högre krav. För en person med någorlunda god datorvana går det snabbare att skriva på en dator än för hand vilket även besparar tiden det tar att först skriva ner något för hand för att sedan renskriva på datorn. Huruvida skrivandet sker på dator eller på papper kan te sig som en meningslös diskussion. Domaren får göra det som känns mest bekvämt, förutom när en dom eller ett beslut ska skrivas eftersom det sker digitalt. Hur domaren väljer att anteckna blir dock aktuellt vid förhandlingen där domaren möter parter och andra aktörer. Datorskrivandet har mött viss kritik.³¹ Kritiken är riktad mot att det inte går att säkerställa att en domare som för digitala anteckningar inte handlägger ett annat mål samtidigt samt att domare borde ha mer ögonkontakt med parterna. Att en domare handlägger ett annat mål torde kunna lämnas utan avseende utifrån den premissen att domaren likväl ska döma i förevarande mål och därför behöver vara fullt fokuserad på det som händer och sägs i salen. Det finns ingen poäng i att arbeta med ett annat mål när förevarande mål pågår eftersom domaren då missar det som sägs och således skapar mer jobb för sig själv. Ett analogt skrivande kan inte heller lämna garantier för vad en domare faktiskt skriver ner.

Att ett flitigt antecknande från domaren skulle föranleda tron om att den personen inte lyssnar är olyckligt men att ögonkontakt, som eftersöktes av skribenten,³² skulle garantera att någon lyssnar är nog dessvärre en chimär. En domare ska inte konstant vara klistrad vid sin skärm under förhandlingen, men viktigare i sammanhanget om det digitala rättsväsendet är hur digitaliseringen har stärkt genomdrivandet av omedelbarhetsprincipen och underlättat domarens arbete. Alla förhör spelas numera in med både ljud och bild vilket effektiviserar överrätternas arbete vid ett eventuellt överklagande. Det gör även att en domare i efterhand kan gå tillbaka i ett förhör och ordagrant höra vad personen sa. Genomgång av förhör i efterhand är dock tidskrävande och av egen erfarenhet sker det sällan förutom i specifika delar av ett förhör. Domare brukar därför anteckna även under förhören. Parter kan även använda sig av digitala hjälpmedel vid en sakframställning eller ett slutanförande vilket kan bidra till att utredningen i målet blir bättre och mer pedagogiskt presenterad vilket underlättar domarens domskrivning.

---

31 Se Pålsson, M., Den tangentknackande domaren och muntlighetsprincipen i Dagens juridik, publicerad den 26 februari 2024, <https://www.dagensjuridik.se/nyheter/den-tangentknackande-domaren-och-muntlighetsprincipen/> [granskad den 28 november 2024].

32 Ibid.

En aspekt i debatten om antecknande domare är dock att en hög arbetsbörda inte sällan leder till stress, vilket även kan leda till minnesproblematik.³³ Omedelbarhetsprincipen ställer höga krav på att en domare uppfattar vad som sagts och lyfts fram under förhandlingen. En domare som sitter i flera förhandlingar per dag behöver därför anteckna mer flitigt för att inte riskera att missa detaljer eller att sammanblanda olika förhandlingar. Visserligen är det en protokollförarens uppgift att föra kontinuerliga anteckningar under förhandlingens gång men det är även brukligt att domaren skriver egna anteckningar. Anteckningarna som en protokollförare skriver innefattar allt som händer under en förhandling medan en domare i sina anteckningar kan fokusera på det som bedöms vara mest relevant för den kommande bedömningen.

Digitaliseringen har dock lett till ett påtagligt problem: så kallat teknikstrul. Fenomenet är en bidragande faktor vid svårigheter med att upprätthålla den effektivitet som numera förväntas. När allt fler parter och vittnen tillåts medverka via videolänk och telefon ställer det höga krav på alla inblandade aktörer och leder ofta till tidsutdräkt. Protokollföraren är den som sköter tekniken i salen och teknikstrul är ett ständigt återkommande problem. Även om det när det fungerar sparar tid och resurser eftersom parter, ombud och vittnen kan befinna sig på andra platser. Eftersom planeringen av utsatta förhandlingar baseras på premissen att tekniken fungerar kan teknikstrul leda till stora förseningar och problem med upprätthållandet av god domarsed.

5. AVSLUTANDE DISKUSSION

Det här är på intet sätt en heltäckande utläggning om hur arbetsbelastningen kan komma att påverka en domares arbete med att upprätthålla god domarsed utan ska istället ses som ett inlägg vilket är ämnat att väcka eftertanke genom en presentation av konkreta exempel. Syftet är således att vidga diskussionen om begreppet god domarsed med avstamp i det gedigna arbete som tidigare genomförts. Texten kan förhoppningsvis ge en inblick i vissa konkreta exempel som tagits från det dagliga arbetet i domstolen och de konsekvenser som hög arbetsbelastning kan medföra. Dessa konsekvenser leder till en negativ utveckling för grundläggande rättsliga principer, såsom effektivitet, vilka behövs för att upprätthålla Sveriges position som rättsstat.

Bestämmelserna om god domarsed är sprungna ur att samhället kommit överens om hur en domare ska vara. Dessa moraliska ståndpunkter, som kontinuerligt har utvecklats alltsedan Olaus Petris domarregler, har med tiden konkretiserats

³³ Se exempelvis Eckerström, M., Subjective cognitive decline in memory clinic patients - characteristics and clinical relevance, Göteborg, Sahlgrenska Academy, 2017, <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/51883> [granskad den 28 november 2024].

genom politiska beslut och fastställda normer på både nationell och internationell nivå. Syftet med reglerna om god domarsed är att ha ett fungerande och tillförlitligt system. Dessa metaregler, reglerna för den som tolkar reglerna, är särskilt viktiga inom straffrätten eftersom konsekvenserna av en felaktig bedömning kan leda till inskränkningar av de mänskliga rättigheterna. Hög arbetsbelastning är en faktor som inte bara påverkar rättsreglernas genomdrivande utan hela den gällande rätten eftersom fenomenet kan påverka den dömande makten på både individ- och systemnivå. De grundläggande rättsstatliga och processrättsliga principerna är avhängiga att rättssystemet genomsyras av god domarsed. God arbetsmiljö och tillräckligt många domare är förutsättningar som krävs för att god domarsed ska kunna upprätthållas.

Fördjupade studier behövs inom god domarsed för att mer noggrant kunna utreda bredden av problematiken och vidden av konsekvenserna som en ökad arbetsbelastning kan ge. Utifrån de röster som höjts och den statistik som presenterats går det dock att konstatera att en hög arbetsbelastning inte endast existerar på enstaka domstolar eller är ett fenomen som bara påverkar enskilda domare. God domarsed ska inte vara fina målbilder som i teorin ser bra ut. I den här texten har det presenterats ett flertal negativa konsekvenser som uppstår vid en eftersatt god domarsed. Effektivitet och bemötande är exempel på värden som riskerar att bli eftersatta vid en för hög arbetsbelastning. God domarsed handlar i grund och botten om hur domstolsverksamheten ska bedrivas för att tillgodose relevanta samhällsintressen hos alla personer som direkt eller indirekt kommer i kontakt med den. I ett samhälle där det väntas ske många stora förändringar på straffrättens område behövs det fler domare samt möjlighet för dessa att sätta sig in i och tillämpa den nya regleringen.³⁴

De domare som idag är anställda vid landets domstolar behöver beredas möjlighet att kunna utöva sitt yrke och avlastas från de moraliska frågorna som “Vilken part ska få vänta idag?” eller “Hur ska jag ha tid att bemöta den här personen på ett korrekt sätt?”. Eftersom målen ökar i antal krävs det att fler domare tillkommer och blir kvar vid Sveriges domstolar för att arbetsbelastningen ska minska. En högre lön är säkerligen en del av lösningen för en minskad domarbrist. Det går dock att konstatera att rekordmånga sökte notarietjänstgöring 2020 trots att ingångslönen för närvarande är blygsamma 31 100 kr.³⁵ Pengarna

---

34 Samarbetspartiernas stora reform av straffrätten – skärpta straff för att stärka brottsoffer och skydda samhället, publicerad den 20 juli 2023, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/07/samarbetspartiernas-stora-reform-av-straffratten--skarpta-straff-for-att-starka-brottsoffer-och-skydda-samhallet/> [granskad 28 november 2024].

35 Rekordmånga vill bli notarie, InfoTorg Juridik, publicerat den 25 juni 2020, <https://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/article257662.ece>; Notarielön på Sveriges domstolars

verkar inte vara bekymret utan problemet är att skapa en arbetsplats där jurister vill stanna i flera år och fortsätta på domarbanan.

En arbetsplats där många jobbar mer än den ordinarie arbetstiden till en lägre lön än vad som betalas för motsvarande arbete inom andra juristyrken främjar inte en långvarig anställning. Det behövs således fler domare för att lätta på arbetsbördan och skapa en mer hållbar arbetssituation. Det leder inte enbart till ett bättre resultat för alla medborgare som får åtnjuta en effektiv och rättssäker prövning genomtyrad av god domarsed, utan det är en förutsättning för att Sverige ska fortsätta vara en fungerande rättsstat.

